І досі, проходячи повз той будинок, я мимоволі знаходжу поглядом ті вікна й наче відчуваю пропасницю від думки про те, що сталося там бозна-як давно. Ця історія аж ніяк не зачіпає мене особисто чи близьких мені людей. Її розповіла мені дівчина, з якою я була знайома в студентські роки, а сталася вона з її київським родичем, який, певне, й досі живе у цій кімнаті.

Отже, наприкінці п’ятдесятих у великій комунальній квартирі на Великій Житомирській одну з кімнат займали мати й син. Батько повернувся був з війни, але по кількох роках помер від фронтових ран. Мати працювала у школі, син закінчував політехнічний інститут. На вечірці у студентському гуртожитку хлопець познайомився з дівчиною й закохався. Нібито взаємно. Вони цілувались у скверах, аж танули лютневі сніги. А потім він проводжав її до підвороття на одній з тих вуличок, які вели вниз від площі Богдана до Майдану, тодішньої площі Калініна. Далі вона йти не дозволяла, щось казала про лютого п’яного батька. І зникала в темряві. І тут його мати отримала путівку в санаторій. Директор школи наполіг, щоби вона поїхала, бо ж улітку путівку навряд чи дадуть, а полікуватися їй треба. Вчительки не люблять кидати роботу посеред навчального року, дирекція любить це ще менше. Але раптом усе сталося саме так, і мати зникла на двадцять чотири дні у лютому, посеред такої відповідальної третьої чверті.
Він привів кохану до себе, у них було кілька неймовірних побачень. А потім вона зникла. Зникла назавжди. Не прийшла на призначену зустріч до пам’ятника Богданові, де він чекав її кілька годин. Кілька разів він обійшов усі підвороття тих вуличок, шукаючи Віолу, — дівчина назвалася саме таким незвичним ім’ям. Заходив у крихітні кам’яні подвір’я, стукав у збиті з дощок прихатки-голуб’ятні, піднімався вузькими сходами у темні під’їзди. Ніхто не знав такої. Розпитував друзів, хто привів тоді на ту вечірку в гуртожиток чужу для їхнього гурту дівчину Віолу.
— То ж ти її й привів! — відповідали однокурсники.
А один раптом пригадав:
— Дівчина підійшла до мене і спитала, де Володька Сірий з п’ятого курсу? Їй показали. За хвилину вони вже кружляли в повільному танці

під вінілову платівку 78 обертів. Отже, Віола прийшла в гуртожиток, вже знаючи, що їй потрібен саме він. Але навіщо, навіщо? Щоби звабити на кілька днів і зникнути?
Та болісно міркувати над цим він буде згодом. А тоді він був готовий обійти все місто, аби знайти кохану дівчину, від якої втратив розум, яка не могла зникнути просто так.
Значить, із нею щось сталося, потрібна його допомога, тільки як знайти її, о, Боже!
Повернулася мати. Комунальна сусідка розповіла їй, що в сина бувала дівчина. Якась підозріла особа. На ніч не лишалася, але ключ усередині клацав. Перевірте, чи не зникло щось із цінних речей.
Зникло. Зникли всі цінні речі, які лишились у спадок від батьків, які ще до війни їй дарував чоловік. Почалися домашні сварки, нарікання на статеву нестриманість сина, вже одружувався би з порядною дівчиною, а не водив у материн дім бозна-кого, хто вона, звідки, з якої родини? Треба спершу з’ясувати, а потім водити, коли матері вдома нема… Можливо, ті домашні конфлікти, а втім, конфліктів не було, він тільки мовчав, дали змогу легше пережити зникнення Віоли. Адже якби мати, загалом добра мила жінка, жаліла його, він наклав би на себе руки, відчувши, що коханої ніколи не знайде. Він шукав способу не бути вдома, а потім погодився на призначення на роботу в інше місто, де невдовзі й одружився.
За кілька років його шлюб розпався, і він повернувся до Києва. Мати зробила все необхідне, аби він знов отримав усі права на цю кімнату. За той час сталися дві події: поперше, вона знайшла всі пропалі персні й сережки. Згадала, як ховала їх із шухляди комода подалі в глибині одежної шафи, коли хтось пограбував їхню комунальну сусідку. А по-друге, виявила, що з шухляди комода зникли фронтові листи її чоловіка. Тепер вони з матір’ю багато говорили про ті події, через які посварилися кілька років тому. Він пригадав, що Віола, коли він бачив її востаннє, пішла від нього досить рано і попросила не проводжати його. Вона мала зустрітися з якоюсь своєю тіткою, а ще її, мовляв, дуже сварили б, якби поба чили з хлопцем. А мати згадала, що директор школи вельми наполягав, аби вона поїхала, бо з парткому прийшло розпорядження, щоб їхала саме вона, вдова фронтовика. А ще вона згадала, що батько

одного разу попросив її знищити його фронтові листи до неї, а вона тоді тільки глибше заховала їх до шафи, бо дуже полюбляла перечитувати їх ніжні закінчення. А коли батько йшов до шпиталю востаннє, перед тим як більше не повернутися, перепитав про ті листи, і вона збрехала, мовляв, знищила. А коли його поховали, витягла їх із глибини шафи та знову довго перечитувала оті "цілую, моя рідненька", і поклала їх назад до шухляди комода, де вони й лежали кілька років, поки їх не забрала Віола.

Отже, схоже на те, що фронтові листи могли містити якусь інформацію, цікаву тій могутній таємній організації, якої боялися всі й у самій країні, і за її межами. До Володі підіслали Віолу, яка спритно закохала в себе хлопця, маму відпровадили до санаторію. За Сталіна, якби така потреба виникла, діяли б грубіше — арешт, обшук, підписка про нерозголошення; після Сталіна діяли тонше.

— Що ж вони могли знайти цінного для себе в листах вашого батька? — питаю я дядю Володю, коли та дівчина — це вже було на початку вісімдесятих — затягла мене до свого родича на чашку чаю.

— Я й сам неодноразово питав маму, що писав їй батько?

Листи йшли з Австрії, з Румунії, з Чехії… війну він закінчив старшим лейтенантом у Празі… Ми з матір’ю багато говорили про ті листи. Схоже, мати зовсім не пам’ятала, що там було, окрім слів кохання наприкінці… — розпачливо казав той чоловік невизначеного віку. Він незграбно підвівся з-за круглого столу, підійшов до того самого комода, дістав світлини з однієї з шухляд:

— Ось яким був мій батько, коли закінчував війну. А ось таким був я ТОДІ…

А ВІДТОДІ в його житті не сталося нічого. І чи не єдине, що направду цікавить його, це явні й таємні обставини тих кількох днів у лютому, коли він кохав Віолу, мати була в санаторії, а з їхнього дому зникли фронтові листи небіжчикабатька.

— А уявляєш, — казала я тій дівчині, коли ми йшли від дяді Володі по Великій Житомирській у бік Львівської площі, — а поїде раптом твій дядько влітку до Криму і на алеї серед магнолій біля санаторію КДБ зустріне гарну елегантну жінку, вона вже полковник тієї служби, вони впізнають одне одного, і він спитає її: що ти зробила з моїм життям?

— А вона відповість йому: ти це сам зробив зі своїм життям!
Тебе красиво зробили чоловіком, хто тобі заважав далі жити, як люди?… Листи забрали? Зате скільки задоволення! А навіщо шефові були потрібні фронтові листи твого батька, я й гадки не маю.
А потім моя знайома, родичка дяді Володі, облишила жартівливий тон і сказала з гіркотою:
— Дядя Володя про інше взагалі говорити не вміє. Це в нього — єдина тема розмови…
Цей будинок на Великій Житомирській стоїть і досі, і те вікно й досі ввечері світиться. Тепер це — дорогий район, де помешкання здебільшого повикуповували багатії. Але ТАМ — не поставили євровікон і не почепили жалюзі. Я дивлюся на нефарбовані від часів СРСР рами й на тюлеві фіраночки і думаю: схоже на те, що дядя Володя й досі там живе. І комод, і шафа, і круглий стіл, і диван, либонь, ті самі.
А ліжко поміняла ще небіжчиця-мати. І він розповідає всім, хто завітає до нього на чашку чаю, про своє перше кохання і про те, чим воно обернулося для нього. І про фронтові листи його батька, які стільки років лежали поряд, яких він так і не прочитав, хоча вже був дорослим хлопцем. Хто б міг подумати, що все так станеться?…
А я й досі згадую ту історію наче з пропасницею. Ніби то жар моєї юної душі якісь могутні сили з холодним серцем використали для своїх великих проектів.